

ALINA BACIC-SALISZEWSKA
AKADEMIA POMORSKA W SŁUPSKU

STRUKTURA ORGANIZACYJNA SOTNI UPA HRYHORIJA JANKIWSKIEGO „ŁASTIWKI” (1945-1947)

Struktura organizacyjna Ukraińskiej Powstańczej Armii działającej po II wojnie światowej nie tylko w Ukraińskiej SRR, ale i w Polsce to zagadnienie badawcze, które dotychczas nie spotkało się z większym zainteresowaniem historyków. Pociągnięto to za sobą poważne następstwa w dziedzinie historiografii, gdyż, jak stwierdził Bogdan Huk: „Prawie regułą jest, że monografie i artykuły, które zajmują się OUN i UPA pozbawionymi strukturalnych charakterystyk, na plan pierwszy wysuwają problem raczej ich militarnej dynamiki niż aspekt statyczny. Z kolei dynamika pozbawiona struktury, jak zawsze, staje się niebezpiecznym niszczycielskim żywiołem”¹. Stwierdzenie powyższe, według mnie, negatywnie skutkuje także w sferze badań nad strukturą poszczególnych oddziałów UPA.

W artykule niniejszym zamierzam zająć się oddziałem UPA „Udarnyk”-7 (tłum. „Szturmowiec”-7), zwaną często potocznie sotnią „Łastiwki” od pseudonimu jej dowódcy. Była ona w latach 1945-1947 jednym z oddziałów Kurenia Przemyskiego UPA działającego na terenie 26. Odcinka Taktycznego „Łemko”, który wchodził w skład VI Okręgu Wojennego „San”.

1. Stan badań

Zagadnienie struktury organizacyjnej UPA nie doczekało się w historiografii polskiej nawet jednej publikacji. Jako pierwszy zwrócił nań uwagę publikujący pod koniec lat pięćdziesiątych generał brygady WP Ignacy Blum. W artykule *Udział Wojska Polskiego w walce o utrwalenie władzy ludowej. Walki z bandami UPA*, przedstawiając zarys struktury organizacyjnej UPA, wyszedł od stwierdzenia, że politycznie była ona podporządkowana Ukraińskiej Głównej Radzie Wyzwoleńczej, a wojskowo – Głównemu Sztabowi Wojskowemu UPA. Dalsze jego informacje nie zaw-

¹ B. Huk, *Utworzenie Nadrejonu „Chłodny Jar” oraz 2. Batalionu Przemyskiego UPA na terenie Kraju Zakerzońskiego OUN w 1945 r.*, „Biuletyn Ukrainoznawczy” 2007, s. 176.

sze można jednak uznać za precyzyjne. Otóż spośród czterech składających się jakoby na obszar operacyjny UPA krajów Blum wymienił interesujący mnie pośrednio w danym artykule Kraj Zakerzoński utworzony w 1945 r. na drodze włączenia, jak twierdzi, do UPA-Zachód². Jest to stwierdzenie błędne spowodowane nieuwzględnieniem tego, iż struktura organizacyjna UPA była odrębna od struktury jej zaplecza, czyli OUN, a Kraj Zakerzoński stanowił właśnie składową strukturę OUN. Krajowi temu jedynie terytorialnie odpowiadał VI Okręg Wojenny, o którym Blum nie wspominał ani razu. Nie można zatem zgodzić się z jego twierdzeniem, że to Kraj Zakerzoński podzielony był na 3 odcinki, które nazwał „operacyjnymi” (w rzeczywistości nosiły one nazwę odcinków taktycznych (OT)), jak i z resztą wywodu w tej kwestii, gdzie pominął np. numery odcinków taktycznych.

Należy natomiast przystać na konstatację Bluma, iż na terenie odcinka „Łemko” (pełna prawidłowa nazwa: 26. OT UPA „Łemko”) istniała sotnia „Łastiwki”, a także sotnie „Burlaki”, „Hromenki”, „Kryłacza”, „Bira”, „Brodyca”, „Chrina” i „Stacha” (właśc. Stiacha)³ (jakkolwiek trudno przystać na jego niezręczne, acz utrzymujące się do dziś, nazewnictwo, gdzie nie wiadomo, jaką rolę odgrywa np. słowo „Łastiwka”: może bowiem stanowić także kryptonim oddziału, a nie, jak było w rzeczywistości, pseudonim dowódcy sotni Hryhorija Jankińskiego). Do każdej z nich odniósł informację, że „Dowództwo sotni składało się z dowódcy sotni, oficera politycznego, buńczuczego (szef kompanii), charczowego (oficer gospodarczy) oraz instruktora do spraw wyszkolenia bojowego. W każdej sotni istniała etatowa grupa żandarmerii w składzie 1 oficer i 3 szeregowych”⁴. Można zatem postawić pytanie: czym dowodził sztab sotni, jeśli autor pominął części strukturalne sotni – czoty i roje?

Przy takim podejściu I. Blum (jakkolwiek widoczne jest, iż doceniał znaczenie organizacji wojskowej) nie mógł zająć się powstaniem i kształtowaniem struktury soteń na terenie VI OW UPA-Zachód, w tym oddziału „Udarnyk”-7 pod dowództwem H. Jankińskiego, „Łastiwki”, czemu poświęcę miejsce w dalszej części artykułu. Wspominał jedynie, że w 1947 r. 7. DP zlikwidowała „bandę «Łastiwki» operującą w rejonie miejscowości Łomna, Trójca, Jamna Dolna i Jamna Górna”⁵.

Kolejnym autorem piszącym o UPA jeszcze w latach pięćdziesiątych był pułkownik WP Jan Gerhard. Chciał on uzupełnić informacje podane przez I. Bluma, jakkolwiek jego wysiłków nie można uważać za udane, chociaż za podstawę posłużyły informacje zawarte w książce Petra Mirczuka *Ukraińska Powstańska Armia 1942-1952*⁶. O strukturze organizacyjnej wspominał, jednak ilość nieścisłości, a zwłaszcza błędów w nazewnictwie, nie pozwala uznać, iż jego artykuł posiada wa-

² I. Blum, *Udział Wojska Polskiego w walce o utrwalenie władzy ludowej. Walki z bandami UPA*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1959, nr 1, s. 6.

³ Tamże, s. 8.

⁴ Tamże, s. 9.

⁵ Tamże, s. 19.

⁶ Chodzi o P. Mirczuka, *Ukraińska Powstańska Armia 1942-1952*, München 1953. W ujęciu J. Gerharda nota bibliograficzna przybrała taką postać: „książka banderowca, występującego pod pseudonimem «Pietro Mirczuk», nosząca tytuł *Ukraińska Powstańcza Armia*, wydana w Monachium przez Druckerei «Cicero» Dachauerstrasse 9/II”.

lory naukowe⁷. W jednym miejscu jednakże wsparł moją wcześniejszą uwagę o niecelowości używania sformułowań typu „sotnia «Lastiwki»”, pisząc: „Wydaje mi się, że mnogość sotni, jaką spotykamy w różnych wyliczeniach późniejszych wynika z [...] ciągłych zmian nazw powodowanych śmiercią kolejnych dowódców banderowskich”⁸. Sotnię „Lastiwki” Gerhard wymienił tylko 2 razy, przy czym pierwsza wzmianka dotyczyła tego, iż wchodziła ona w skład „Odcinka terenowego [nazwa Mirczuka – S.B.-S.] «Łemko», a jego dowódcą był «Ren»”⁹.

Natomiast pułkownik WP Stanisław Rzepski w artykule *Udział 8. Dywizji Piechoty w walce z bandami UPA w latach 1945-1947* o strukturze organizacyjnej sotni UPA pisał dokładniej niż Blum czy Gerhard: „Na jej czele stał dowódca, który miał do pomocy «politicznoho wychownyka» (oficer polityczny), dowódcę żandarmerii polowej, intendenta i «buńczucznoho» [powinno być: bunczużny, czyli szef kompanii – S.B.-S.]. Posiadał on także zastępcę do spraw bojowych, który był jednocześnie dowódcą pierwszej czoty. Sotnia składała się z czterech czot: trzech strzeleckich i jednej z bronią ciężką, wyposażonej w cekaemy lub moździerze. W skład czoty wchodziły trzy roje, po 10-12 ludzi, a te z kolei składały się z dwóch sekcji, po 5-6 strzelców każda. W rzeczywistości jednak skład poszczególnych kureni i sotni był różny, podobnie jak i uzbrojenie”¹⁰.

S. Rzepski dokonał ogólnej analizy struktury organizacyjnej UPA, natomiast nie zajął się bliżej sotnią „Udarnyk-7”, jak zresztą żadną inną (najbardziej interesował go „Udarnyk”-5 pod dowództwem Stepana Stebelskiego „Chrina”). Stwierdził, że dyslokowana była ona na terenie odcinka „Łemko” i wchodziła w skład kurenia pod dowództwem „Rena”¹¹. Wspomniał o akcji WP, w ramach której podkomendnym „Lastiwki” 27 kwietnia 1947 r. udało się szczęśliwie wymknąć z obławy¹², a także o końcowym etapie jej działalności¹³.

Najpełniejszy do dziś wykład problemu struktury organizacyjnej UPA w Polsce stworzyli Antoni B. Szczęśniak i Wiesław Z. Szota w monografii *Droga do nikąd* (książka ta stanowiła rozwinięcie i uzupełnienie wcześniejszego artykułu W.Z. Szoty *Zarys rozwoju OUN-UPA*¹⁴). Dokonali oni nie tylko szczegółowej analizy genezy i struktury VI OW UPA, w tym 26. OT „Łemko”, ale też opisali powstanie poszczególnych kureni i sotni oraz terenów ich dyslokacji. Nie było również mowy o nieodróżnieniu struktur wojskowych od cywilnych, jak u Bluma. Uwadze Szczęśniaka i Szoty nie umknęło to, iż każda sotnia „Dzieliła się na czoty (plutony). Czota składała się z trzech rojów (drużyn) – przeciętnie 30-50 ludzi. Rój liczył 10-12 ludzi i składał

⁷ J. Gerhard, *Dalsze szczegóły walki bandami UPA i WIN na południowo-wschodnim obszarze Polski*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1959, nr 4, s. 305-335.

⁸ Tamże, s. 332.

⁹ Tamże, s. 330.

¹⁰ S. Rzepski, *Udział 8. Dywizji Piechoty w walce z bandami UPA w latach 1945-1947*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1969, nr 2, s. 115.

¹¹ Tamże, s. 114-115.

¹² Tamże, s. 152.

¹³ Tamże, s. 154-155.

¹⁴ W.Z. Szota, *Zarys rozwoju OUN-UPA*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1963, nr 1, s. 163-218.

się z dwóch łanek (sekcji). W skład łanki wchodziło 4-6 strzelców (strzelców)¹⁵. Wspomniana autorska para podała też pierwszy w historiografii polskiej biogram dowódcy sotni „Udarnyk”-7¹⁶, jednak nazwisko Jankiński wymienili potem jedynie jeszcze jeden raz. W indeksie osobowym brakuje nawet pseudonimu „Łastiwka”, chociaż w tekście głównym wzmiankowali go częściej niż samego Hryhorija Jankińskiego. O jego oddziale napomknęli jedynie, iż liczył 91 osób, składał się z 3 czot i posiadał 8 rkm oraz że został rozbity w czerwcu 1947 r.¹⁷, jakkolwiek wiadomo, że dane powyższe mogły być aktualne tylko w pewnym okresie. Dwukrotnie ujęli „Udarnyka”-7 w załącznikach do *Drogi do nikąd*: nr 28 „Rejony działania sotni UPA odcinka nr 1 «Łemko»¹⁸ i nr 33 „Dowództwo sotni i czot kurenia «Bajdy»¹⁹. W tym ostatnim po raz pierwszy w polskiej literaturze przedmiotu wymieniono dowódców czot sotni dowodzonej przez „Łastiwkę”: I czota – „Zymnyj”, II czota – „Żurawel” (w oryginale błędnie: „Zinawel”) i czota III – „Martyna” (powinno być: „Małyński”).

Grzegorz Motyka, jeśli chodzi o strukturę organizacyjną VI OW UPA-Zachód i oddziały dyslokowanej na jego terenie Grupy UPA „San”, oparł się na ustaleniach W.Z. Szoty z artykułu *Zarys rozwoju OUN-UPA* oraz jego monografii napisanej we współautorstwie z A.B. Szczęśniakiem *Droga do nikąd*²⁰. Co istotne dla treści danego artykułu, Motyka w *Tak było w Bieszczadach* sporo uwagi poświęcił 2 kureniom z 26. OT „Łemko”, w tym działalności sotni „Udarnyk”-7²¹. Natomiast zlekceważył znaczenie jej struktury organizacyjnej.

Współczesny badacz ukraiński Petro Sodol w wydaniu *Ukraińska Powstańcza Armia 1943-49* stworzył bardzo skrupulatny i jak dotąd nie podważony przez innych badaczy opis struktur organizacyjnych UPA wraz z jej transformacjami w czasie i przestrzeni. Zatrzymał się wprawdzie na poziomie soteń, lecz jego podejście jest klarowne, w tym celnie określa kryptonimy oddziałów i formacji działających na poszczególnych OT wchodzących w skład VI WO „San”, dokładnie wymienia dowódców kuren i soteń. W odniesieniu do 26. Odcinka Taktycznego „Łemko” używa on określeń Kureń Łemkowski wraz z cyfrą jeden oraz Kureń Przemyski oznaczony jako drugi. Co do sotni „Udarnyk”-7, to wymienia on pseudonim jej dowódcy oraz określa, że wchodziła w skład Kurenia Przemyskiego i jaki miała kryptonim²².

Co się tyczy 33. tomu *Litopysu UPA*²³, nie zostały opublikowane w nim przez Petro Poticznyja i Ivana Łyko żadne dokumenty dotyczące struktury organizacyjnej

¹⁵ A. Szczęśniak, W.Z. Szota, *Droga do nikąd. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i jej likwidacja w Polsce*, Warszawa 1973, s. 159.

¹⁶ Tamże, s. 249-250.

¹⁷ Tamże, s. 428, 443.

¹⁸ Tamże, s. 517.

¹⁹ Tamże, s. 523.

²⁰ G. Motyka, *Tak było w Bieszczadach. Walki polsko-ukraińskie 1943-1948*, Warszawa 1999, s. 230-235.

²¹ Tamże, s. 324-334, 391, 394, 434-435.

²² P. Sodol, *Ukraińska Powstańcza Armia, 1943-49. Dowidnyk druhyj*, New-York 1995, s. 180.

²³ P. Poticznyj, I. Łyko, *Schemat struktury organizacyjnej 26. Odcinka Taktycznego „Łemko”*, [w:] *Litopys UPA*, t. 33: *Taktycznyj widtynok UPA 26-tyj „Łemko”*: *Łemkiwszczyzna i Peremyszczyzna (Dokumenty i materiały)*, red. P.J. Poticznyj, I. Łyko, Toronto-Lwów 2001.

oddziału Udarnyk-7. W zbiorze tym zostały umieszczone materiały dotyczące tylko działalności zbrojnej oddziału.

W artykule Bogdana Huka *Utworzenie Nadrejonu „Chłodny Jar” oraz 2. Batalionu Przemyskiego UPA na terenie Kraju Zakerzońskiego OUN w 1945 r.* warte odnotowania są odtworzone prawidłowo i najbardziej jak dotąd szczegółowo w literaturze polskiej dzieje tytułowego kurenia. Jeśli chodzi o „Udarnyka”-7, to autor skonstatował jedynie, iż bez wątpienia istniał on w drugiej połowie listopada 1945 roku²⁴. Należy zaznaczyć, że w tytule artykułu B. Huka słowo „batalion” ma identyczne znaczenie, jak używane przeze mnie słowo „kureń”. Autor używa w tytule słowa „2. Batalion Przemyski”, co stanowi pełny odpowiednik „Kureń Przemyski”, powołując się na znawcę problematyki struktury organizacyjnej UPA P. Sodola. Ten ostatni, pisząc o odcinkach taktycznych VI OW UPA-Zachód, jak wspomniałam wyżej, Kureń Łemkowski opatrzył numerem 1, a Kureń Przemyski numerem 2²⁵. W sprawozdaniach soteń podobna numeracja nie występuje.

W 2012 r. pojawił się zbiór dokumentów i materiałów *Bastion i Baturyn*²⁶ dotyczący 27. Odcinka Taktycznego i podziemnej administracji OUN. Co się tyczy wyżej wymienionego zbioru, autorzy Mirosław Iwanyk i Mychajło Bochno skupili swoją uwagę głównie na przedstawieniu struktury organizacyjnej 27. Odcinka Taktycznego, natomiast nie opublikowali w nim żadnych dokumentów odnoszących się do działalności oddziału „Udarnyk”-7. Oddział ten został przedstawiony jedynie w załączniku dotyczącym struktury organizacyjnej VI Okręgu Wojennego „San”.

W najnowszej książce Andrzeja Zapałowskiego *Granica w ogniu* zawarty został zarys zwalczania przez WOP podziemia ukraińskiego w rejonie przemyskim. Autor nie zdołał kompetentnie przedstawić okoliczności powstania Kurenia Przemyskiego i jego struktury. Błędny jest m.in. jego pogląd, iż „Każda jednostka UPA, od najniższej do najwyższej, była ściśle związana z odpowiednimi komórkami OUN”²⁷. Wiadać, że Zapałowski nie zgłębił zagadnienia relacji między OUN i UPA, bo gdyby było tak, jak napisał, to oznaczałoby to nieprawdopodobny rozrost aparatu politycznego Kraju Zakerzońskiego, a ten w rzeczywistości był skromny i mniejszy od potrzeb. Nie każdy dowódca czoty należał do OUN, a co dopiero dowódca roju czy łanki. W ogóle niektóre konstatacje w książce *Granica w ogniu* na temat UPA stanowią w historiografii polskiej regres badawczy do wczesnego PRL (ryc. 1)²⁸.

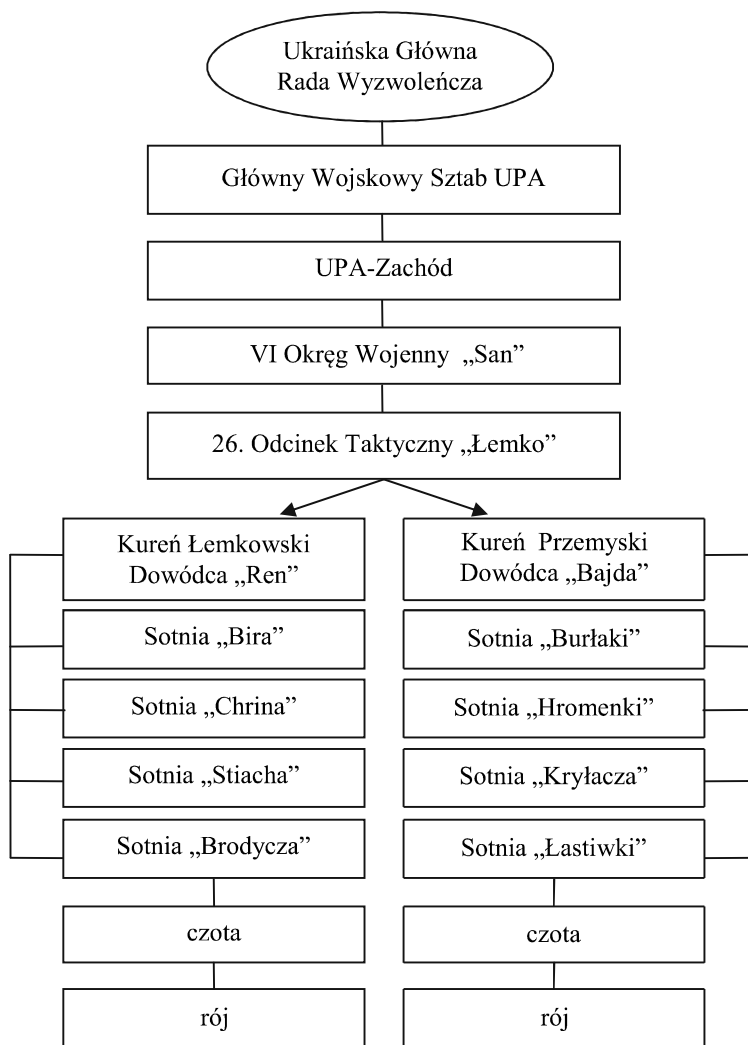
²⁴ B. Huk, *Utworzenie Nadrejonu „Chłodny Jar”...*, s. 198.

²⁵ P. Sodoł, *Ukrajńska Powstańcza Armia...*, s. 180.

²⁶ M. Iwanyk, M. Bochno, *Bastion i Baturyn UPA i podziemna administracja OUN w jarosławskim, lubelskim i tomaszowskim w latach 1944-1947*, Toronto-Lwów 2012, s. 452.

²⁷ A. Zapałowski, *Granica w ogniu. 35. Przemyska Komenda odcinka WOP w działaniach przeciw OUN i UPA w latach 1945-1948*, Warszawa 2016, s. 53.

²⁸ Np. jeśli chodzi o struktury OUN, wiele mówi o przydatności A. Zapałowskiego do badań historycznych chociażby takie pozbawione logiki i wiedzy zdanie: „Na terenie Okręgu II część powiatu przemyskiego i fragment jarosławskiego obejmował I” (nie wiadomo czego, ale można domyślić się, że Okręgu I, przy czym nie wiadomo, jak na jednym terenie mogły współistnieć struktury dwóch okręgów), s. 53.

Ryc. 1. Umiejscowienie Kurenia Przemyskiego w strukturze organizacyjnej UPA-Zachód

Źródło: P. Poticznyj, I. Łyko, *Schemat struktury organizacyjnej...*, s. 13

Podsumowując stań badań, stwierdzić należy, że struktura organizacyjna UPA w Polsce – jakkolwiek znajdowała się w polu widzenia badaczy – dotychczas nie została przedstawiona wyczerpująco. Jako zagadnienie badawcze nie zaistniały także geneza i struktura oddziałów wchodzących w skład 26. Odcinka Taktycznego „Łemko” na terenie VI OW UPA-Zachód.

Stwierdzenie to dotyczy również historiografii ukraińskiej, która dotychczas nie zdobyła się na chociażby jedną pracę o Zakerzońskim Kraju OUN czy VI Okręgu Wojennym UPA-Zachód.

2. Powstanie sotni „Udarnyk”-7

Z opracowań stworzonych przez aparat Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w drugiej połowie lat czterdziestych wiadomo, że oddział „Udarnyk”-7 wchodził w skład Kurenia Przemyskiego. Składał się z czot o numerach: czota I – 519, czota II – 520, czota III – 521, działał pod dowództwem Hryhorija Jankiwskiego, noszącego pseudonim „Łastiwka”, w okresie od września 1945 do 4 czerwca 1947 r., kiedy został rozbity²⁹.

Zacznę od biogramu dowódcy tytułowego oddziału. Hryhorij Jankiwski (dotychczas w literaturze polonizowany do postaci: „Grzegorz Jankowski”) urodził się 18 kwietnia 1914 r. w wiosce Cisowa w powiecie Przemyśl. Jego rodzice Hryhorij i Marija Jankiwsy kultywowali ukraińskie tradycje patriotyczne. W rodzinie istniał zwyczaj służby wojskowej, gdyż jego ojciec służył w Ukraińskich Siczowych Strzelcach. Brał udział w walkach przeciwko polskim legionistom, za co w latach trzydziestych podczas pacyfikacji został brutalnie pobity, wskutek czego niedługo potem zmarł. Przyszły sotenny Hryhorij Jankiwszki działał w ukraińskich młodzieżowych organizacjach sportowych „Łuh” i „Sokił”. W młodości już umiał dowodzić ludźmi, stworzył bowiem wiejski ośrodek stowarzyszenia gimnastycznego, zadaniem którego było przygotowanie młodzieży w Cisowej do zorganizowanej działalności. W latach 1935-1936 odbył służbę wojskową w polskiej armii, uczył się w szkole podoficerskiej. Po powrocie do wsi rodzinnej został członkiem OUN, za co zaareztowała go policja i osadziła w obozie w Berezie Kartuskiej. Przebywał tam do wybuchu wojny w 1939 r. Po raz drugi aresztowali go już sowietci. Siedział w więzieniu w Przemyślu, a po rozpoczęciu wojny niemiecko-sowieckiej w czerwcu 1941 r. został wraz z innymi więźniami poprowadzony przez Medykę w kierunku Lwowa. Medyka była zajęta przez Niemców, więźniowie wykorzystali sytuację: napadli na ochronę, rozbili ją i rozeszli się do swych domów. Hryhorij po miesiącu wstąpił do Policji Ukraińskiej podporządkowanej administracji niemieckiej (fot. 1). Na początku służy na posterunku we wsi Olszany, później we wsi Wapowce powiat przemyski. W szeregach UPA wstąpił pod koniec czerwca 1944 r. wraz ze wszystkimi policjantami z posterunku wapowieckiego³⁰.

Właśnie ten ostatni moment z książki Mychajły Kosa o Cisowej *Tysowa 1626-1946. Istorija sela* łączy się z zeznaniami Romana Susa³¹, byłego członka oddziału

²⁹ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Oddział w Rzeszowie (dalej: AIPNRz), 051/320, Kureń Bajdy-„377”, k. 7.

³⁰ M. Kos, *Tysowa 1626-1945. Istorija sela*, Sambir 2004, s. 198-199.

³¹ R. Sus urodził się 7 września 1915 r. w Cisowej; w oddziale „Szturmowicz”-7 służył od listopada 1945 do stycznia 1947 r., jakiś czas był pisarzem oddziału. Po dezercji zgłosił się do 2. Bata-

dowodzonego przez Jankiwskiego. Jak niegdyś dla Wojska Polskiego i MBP, tak dziś dla historyka pozostają one źródłem wiedzy na temat powstania i struktury sotni „Udarnyk”-7. Sus nosił w sotni pseudonim „Oreł” i pod nieobecność jej buńczucznego poszedł na współpracę z Wojskiem Polskim po tym, jak zdezerterował i dobrowlnie poddał się 24 stycznia 1947 roku³².

Personalbogen
des ukrainischen Polizeibeamten
Jankiwskij Hryc

Dienstort Uiszany
Kreis Przemyśl

Name Jankiwskij, Vornamen Hryc
Wohnort Uiszany, Strasse _____, Hs.-Nr. _____
Geburtsort Uiszany, Tag 18, Monat März, Jahr 1914
Sprachkenntnisse ukr. u. poln.
a) in Wort ukr. u. poln., b) in Schrift ukr. u. poln.
In welcher Armee gedient bei der ukrainischen Armee
Von wann 22. V 1937 bis wann 15. II 1938
Letzter militärischer Dienstgrad Artillerie-Rauscher
Wann in die polnische Polizei eingetreten 1. I 1941
Durch welche amtliche Bescheinigung kann die Zugehörigkeit zur polnischen Polizei nachgewiesen werden _____
Dienstorte mit Kriegsangabe innerhalb der letzten 2 Jahre _____
Letzter Dienstgrad Rauscher
Verheiratet, ledig, verwitwet, geschieden (zutreffendes unterstreichen), Zahl der Kinder _____
Wohnort und Anschrift der Ehefrau oder der nächsten Familienangehörigen _____
Ich versichere hiermit, dass die von mir gemachten Angaben der Wahrheit entsprechen
Ich bin darüber beehret worden, dass wesentlich falsche Angaben zu meiner sofortigen Entlassung führen.
Ort Przemyśl, Datum 10. Dezember 1941
Jankiwskij Hryc
Waffen - Nachweisung.
Gewehr (Karabiner) Nr. _____, Scharfe Patronen _____ Stück
Pistole Nr. _____, " " " " " "
Seitengewehr _____, " " " " " "
Gummiknüppel _____

Fot. 1. Zdjęcie Hryhorija Jankiwskiego w mundurze ukraińskiej policji w kwestionariuszu osobowym

Źródło: AIPNRz, 072/1, t. 63, Personalbogen des Ukrainischen Polizeibeamten Jankiwskij Hryc, k. 11

W Kureniu Przemyskim dało się odczuć zdradę R. Susa. „Wam już wiadomo, że przy końcu stycznia przeszedł do Polaków w Birczy «Oreł» z oddziału U-7. Następstwa tej zdrady dalece dają się odczuć poważniej, jak w miesiącu marcu. Nie mam teraz dokładniejszych danych o IV i V rejonie, jednak II i I rejony, począwszy od

lionu 28. pp w Birczy, po czym ujawnił strukturę nadrejonu „Chołodny Jar”, jego kadry i stany ilościowe oddziałów Kurenia Przemyskiego. Nie został osądzony i ukarany, natomiast współpracował z UB na Pomorzu: E. Misiło, *Akcja „Wisła”*. Dokumenty i materiały, Warszawa 2013, s. 223.

³² Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), Dowództwo 9. Drezdeńskiej Dywizji Piechoty, sygn. IV.521.8.13, Protokół przesłuchania oskarżonego-podejrzanego nr 117 z 10 II 1947 r., k. 81-83.

13 marca, byli prawie zupełnie zablokowane, prawie przez 3 tygodnie. Były ściągnięte nieco większe siły, jak zwykle. Wojsko Polskiego szwendało się po terenie dniami i nocami, robili zasadzki, wypadły i rewizje³³ – można przeczytać w sztafecie z 26 marca 1947 r.

Z protokołu przesłuchania Susa da się częściowo poznać historię sotni. Podstawą przyszłego oddziału „Udarnyk”-7 stali się niedawni policjanci „ukraińscy” z Wapowiec. Przeszli oni wraz z członkami terenowych oddziałów samoobrony (TOS), zwanych też kuszczami, do UPA. Po przeszkoleniu partyzanckim utworzono z nich sotnię, liczącą jesienią 1945 r. 120 osób, i włączono do tworzonego w tym czasie Kurenia Przemyskiego UPA³⁴. Potwierdza to sprawozdanie „Ołeha” za październik 1945 r., w którym stwierdzono, że „Oddziały z odcinka północnego (chor. „Hromenko”) po przetrwaniu nawały frontowej w podziale na czoty i roje zostały scalone i tak sformowano 3 oddziały: „Udarnyk”-4 („Burłaka”), „Udarnyk”-5 („Hromenko”), „Udarnyk”-7 („Łastiwka”)³⁵. W styczniu 1946 r. z rozformowanej sotni pod dowództwem „Worona” „Łastiwka” dostał 40 ludzi i uzupełnił nimi swoją sotnię. Liczyła ona wtedy 110 osób. Prawdopodobnie wiosną 1946 r. H. Jankiwski „Łastiwka” został oddelegowany na instruktora szkoły podoficerskiej. Obowiązki dowódcy przejął jego brat – Iwan Jankiwski „Żurawel”, który na czele 80 żołnierzy ubezpieczał szkolących się przyszłych podoficerów UPA. Na początku sierpnia „Łastiwka” wrócił do sotni i przeprowadził mobilizację do swojej sotni z rejonu II i V nadrejonu „Chłodny Jar”. Sotnia w miesiąc osiągnęła stan około 120 osób. Uzbrojona była w 12 rkm, ok. 30 automatów, ok. 7 pistoletów, resztę stanowiły karabiny³⁶.

Informacje powyższe zostały ujęte także w sprawozdaniu wywiadowczym 9. DP, w którym czytamy: „Banda UPA «Łastiwka» liczy ok. 80 ludzi. Uzbrojona w RKM, automaty, pistolety i granaty. Dowódca bandy «Łastiwka», prawdziwe nazwisko Jankowski Grzegorz, pochodzi z miejscowości Cisowa powiat Przemysł. Podczas okupacji niemieckiej był komendantem w policji ukraińskiej w miejscowości Olszana powiat Przemysł. Rysopis: lat ok. 35, wysoki, szczupły, brunet, oczy czarne, nos prosty, twarz pociągła, ubrany w niemiecki mundur i spodnie. Uzbrojony w automat i pistolet³⁷.

3. Struktura organizacyjna sotni

Z dalszej części protokołu przesłuchań R. Susa „Orła” można poznać strukturę organizacyjną sotni. Sądzę, że dane przedstawione przez niego były prawdziwe, gdyż służył on w oddziale od jego powstania i chciał uzyskać zaufanie przesłuchującego go pomocnika szefa Wydziału II 9. DP – porucznika Aleksandra Okorskiego.

³³ Tamże, sygn. IV.521.9.103, Tłumaczenie sztafety z dnia 28.03.1947 r., k. 375.

³⁴ Tamże, k. 81.

³⁵ *Zahalnyj zwit po misiać żowteń 1945 r.*, [w:] *Litopys UPA...*, s. 85.

³⁶ CAW, Dowództwo 9. Drezdeńskiej Dywizji Piechoty, sygn. IV.521.9.103, Tłumaczenie sztafety z dnia 28.03.1947 r., k. 81.

³⁷ Tamże, Dowództwo 8. Dywizji Piechoty, sygn. IV.521.8.13, Sprawozdanie wywiadowcze za okres od 21 I-31 I 1947 r., k. 51.

Oddział „Udarnyk”-7 składał się zatem z trzech czot, z czego do dwóch drużyn weszli mężczyźni zamieszkali wcześniej na terenie rejonu II, gdzie była ona dyslokowana, a do trzeciej pochodzący także z rejonów sąsiednich. O dowódcach czot, czyli czotowych, Sus zeznawał następująco: „Dowódca 1 czoty «Zimny» [właśc. Zymnyj] pochodzi z Cisowej, prawdziwe nazwisko Kaczmar Stefan. [...] Dowódca 2 czoty «Żurawel», prawdziwe nazwisko Jankowski Jan [właśc. Jankiwskij Iwan], pochodzi z Cisowej [...]. Dowódca 3 czoty «Małyniak» pochodzi z powiatu Sanok”³⁸.

Jeśli chodzi o niższy poziom strukturalny, czyli roje jako podstruktury czot, to w protokole przesłuchania Susa istnieje tylko zapis o tym, że dowódcami rojów byli „Dobosz”, „Mucha”, „Oleń”, „Wyrwa”, „Woron”, „Kohut”, „Biłka”, „Rys” i „Pancerny” [właśc. „Pancernyj”]. Natomiast w opracowaniu UB, też opartym na zeznaniach Susa, widnieje dokładniejsza charakterystyka rojów. W skład czoty I wchodziły roje pod dowództwem „Dobosza”, „Muchy” i „Wyrwy”. Czota II, dowódca „Żurawel”, składała się z rojów pod dowództwem „Worona”, „Olenia” i „Kohuta”. Natomiast czota III, „Małyniaka”, miała w swym składzie roje, na czele których stali „Biłka”, „Rys” i „Pancerny”³⁹. A zatem oddział „Udarnyk”-7 zbudowany był na zasadzie trójpodziału. Nie miał czoty IV uzbrojonej w broń ciężką, taką jak cekaemy czy działka, gdyż w terenie górskim zmniejszałoby to jego zdolność prowadzenia walki.

Oficerem politycznym był „Kossacz”, szefem sotni (buńczużnym) „Sławko”. Łącznikiem dowódcy sotni byli „Śpiwak” (właśc. „Spiwak”) i „Czumak”, a łącznikami czotowych: czoty I „Sojka”, czoty II – „Hrim”, czoty III – „Kostek”. Sanitariuszem był „Hordyj”, krawcem „Czumak”. Sotnia miała własną żandarmerię polową. Jej dowódcą był „Hryńko”, a żandarmami „Medwin” (czy Medwid), „Medianyj”, „Sokół” (właśc. „Sokil”) (być może dalsze badania pozwolą na ustalenie ich nazwisk i biogramów)⁴⁰. Odzwierciedla to schemat przedstawiony na rycinie 2.

Rejonem działania sotni były miejscowości: Cisowa, Kopyсно, Makowa, Arłamów, Jamna Dolna, Jamna Górna, Jureczkowa, Trzcianiec, Łomna, Trójca, Krajna, Wojtkowa, Wojtkówka⁴¹.

Powyższe dane można uzupełnić o informacje Mychajły Kosa, dawnego mieszkańca wsi Cisowa, który podał, że przy sotni „Łastiwki” stacjonowała grupa kurierska II rejonu nadrejonu „Chołodnyj Jar”. Do jej składu wchodziłi „Brzoza” (właśc. „Bereza”), „Bystry” (właśc. „Bystryj”), „Don”, „Karpo”, „Lisowyj”, „Skala”, „Sokil” i „Witer”. Ich zadaniem było dostarczanie poczty do wszystkich pięciu rejonów nadrejonów oraz utrzymanie łączności między stanicami i kuszczami⁴². Wymaga to jeszcze weryfikacji, ponieważ według innych informacji linie kurierskie nie były organizacyjnie umocowane przy oddziałach.

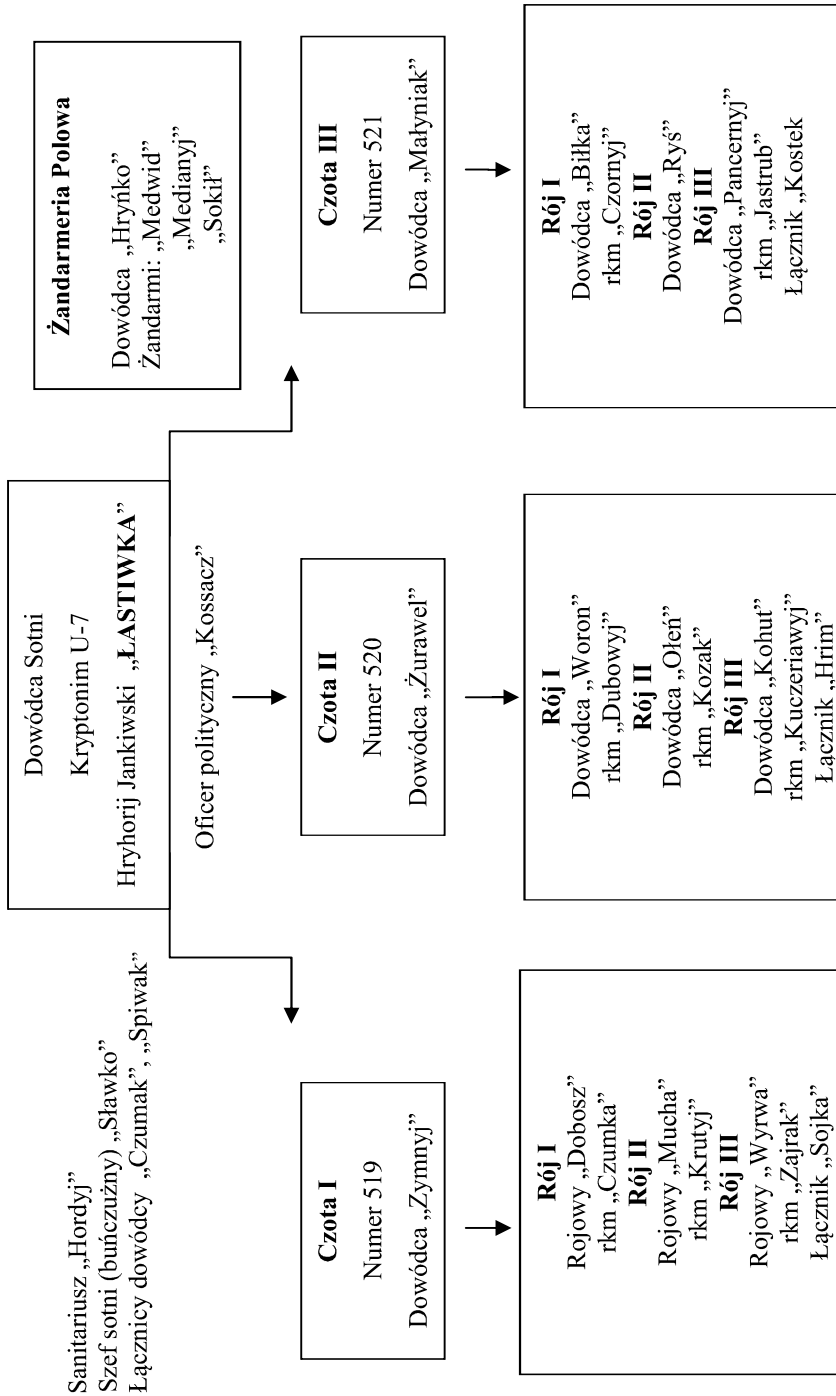
³⁸ Tamże, Protokół przesłuchania oskarżonego – podejrzanego nr 117 z 10. II.1947 r., k. 82.

³⁹ AIPNRz, 072/1, t. 63, Schemat sotni UPA „Łastiwki” na dzień 25 II 1947 r. („Oreł”), k. 23.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ CAW, Dowództwo 8. Dywizji Piechoty, sygn. IV. 521.8.13, Protokół przesłuchania oskarżonego – podejrzanego nr 117 z 10 II 1947 r., s. 81-83.

⁴² M. Kos, *Źysowa 1626-1945...*, s. 199.

Ryc. 2. Schemat organizacyjny sotni „Udarnyk” -7 z 25 I 1947 r. stworzony na podstawie zeznań „Orla”

Oprócz tego należy pamiętać, że WP i UB zdobyły dane o strukturze, obsadzie stanowisk i składzie sotni pochodzące z 25 stycznia 1947 r., czyli następnego dnia po dezercji R. Susa „Orła”, a wcześniej obsada i skład na pewno były w jakiejś mierze inne. Są to zarazem zagadnienia do następnych badań, gdyż chociażby w protokole przesłuchania Mychajły Maczyszyna ps. „Hrońka”, strzelca „Udarnyka”-7, niektóre informacje o obsadzie stanowisk dowódczych są odmienne⁴³. Dostępne są także jeszcze inne protokoły przesłuchań⁴⁴ oraz schematy organizacyjne tego oddziału⁴⁵, co w przyszłości pozwoli na doprecyzowanie poczynionych wyżej ustaleń.

4. Koniec działalności oddziału „Udarnyk”-7

Rozbicie sotni „Łastiwki” oraz śmierć samego dowódcy H. Jankińskiego i jego niektórych żołnierzy nastąpiła w czerwcu 1947 r. Z meldunku zwiadowczego z 4 czerwca tego roku wiadomo, że oddziały 1. pp. operujące w rejonie w miejscowości Krajna natknęły się na połączone sotnie UPA pod dowództwem „Łastiwki”, „Burlaki” i jedną nieznaną, która miała przybyć z Karpat. Rezultaty walki przedstawiały się następująco: po stronie UPA został zabity dowódca sotni „Łastiwka” i prawdopodobnie 12 upowców⁴⁶.

W meldunku zwiadowczym z dnia następnego okoliczności rozbicia sotni „Udarnyk”-7 i śmierci jej dowódcy zostały przedstawione dokładniej. Czytamy w nim: „Nawiązując do meldunku bojowego z dnia wczorajszego podaje się dane walki jaka została stoczona przez 1 p.p. w rejonie Krajnej (0208). Po spotkaniu się 1. pp. z połączonymi sotniami «Burlaki», «Łastiwki» natychmiast zaalarmowano 30 pp., który otoczył las na południe od miejscowości Bircza (0806) wzdłuż drogi do miejscowości Krajna. Natomiast 12 pp. wzdłuż drogi od miejscowości Leszczawa Dolna (0204). Oprócz w/w pułków w operacji brał udział batalion KBW. W czasie operacji w nocy z dnia 04/05.06.1947 r. sotnia «Burlaki» po trzecim uderzeniu na linie 30 pp. zdołała się wydostać z okrążenia i jak ustalono przez zwiad sotnia ta przedostała się i znajduje się w leśnych masywach (1294). Celem zlikwidowania tej sotni udały się w w/w masywy leśne 1 pp., 4 pp., 12 pp., oddział 9. DP i batalion KBW. W wyniku walki jaka została przeprowadzona w rejonie miejscowości Krajna przeciwko sotni «Łastiwki» zostaje zabitych 18 banderowców, a 4 popada do niewoli, z tego 1 pp. zabija 13, a trzech chwyta żywcem, reszta przypada na inne pułki. Wśród zabitych znajduje się: dowódca sotni «Łastiwka» – «Łastiwka», zastępca dowódcy sotni «Łastiwki» – «Kosacz», dowódca 2 czoty sotni «Łastiwki» – «Żurawel», dowódca Polowej Żandarmerii – «Niedzwieć» [właśc. „Wedmid’], zastępca dowódcy Polowej Żandarmerii – «Tiso», ordynans «Łastiwki» – «Grym» [właśc.

⁴³ AIPNRz, 072/1, t. 63, Struktura wojskowa organizacji UPA sotni „Łastiwki”, k. 25.

⁴⁴ Tamże, k. 32-33, 35-69.

⁴⁵ Tamże, k. 26-27.

⁴⁶ CAW, Dowództwo 8. Dywizji Piechoty, sygn. IV.521.8.20, Meldunek zwiadowczy nr 032 z 04.06.1947 r., k. 120.

„Hrim”], strzelec «Kamenar» [właśc. „Kameniar”], strzelec «Szczupak», strzelec «Striłka». Wśród złapanych znajduje się dowódca czoty «Małyniak», który był jednocześnie dowódcą grupy karpackiej⁴⁷. Meldunek ten pozwala m.in. zweryfikować, podawaną chociażby przez Eugeniusza Misiałę, błędną informację, że „Łastiwka” zginął koło Leszczawy Dolnej⁴⁸.

Protokoły przesłuchań pozwalają też poznać losy innych członków oddziału. Dnia 10 stycznia 1947 r. oddział WP napotkał czotę pod dowództwem „Małyniaka”, przerzuconą w południową część powiatu leskiego celem uzupełnienia amunicji i broni. Wśród zabitych w wyniku starcia byli „Sutowyj”, „Jawir”, „Inak”, „Sierzant”, 3 innych nie rozpoznano, ujęci zostali „Karyj”, „Sycz” i „Kuczak”⁴⁹.

Patrol MO z Ropienki 13 czerwca 1947 r. napotkał w rejonie miejscowości Ropienka 6 uzbrojonych mężczyzn. W wyniku walki jeden z nich został ranny i rozerwał się własnym granatem. Ujęto „Triskę”, 4 pozostałych zbiegło. Na podstawie zeznań „Triski” ustalono, że była to grupa z rozbitej sotni „Łastiwki”. Zabity został „Kostek”, zbiegli „Iskra”, „Jawir”, „Polańczyk” i „Łapa”⁵⁰.

Część żołnierzy „Udarnyka”-7 przyłączyła się do sotni „Udarnyk”-4 pod dowództwem Wołodymyra Szczychelskiego „Burlaki”. Z zeznań jeńca o pseudonimie „Ostap”, pełniącego funkcję dowódcy czoty w sotni „Udarnyk”-4, wynika, że sotnia ta wraz z rozbitkami z „Udarnyka”-7 i „Udarnyka”-6 po reorganizacji przeprowadzonej w lesie brzeżawskim udała się przez Wołę Wołodzką w kierunku powiatu Nowy Sącz, gdzie w lasach krynickich oczekiwać na nią miała sotnia pod dowództwem Romana Hrobelskiego „Brodyca”⁵¹ z Kurenia Łemkowskiego.

W przedstawionym wyżej stanie organizacyjnym sotnia „Udarnyk”-7 przetrwała do momentu rozbitcia przez Wojsko Polskie 4 czerwca 1947 r. w wyniku walki pod Krajną, gdzie poległ sam dowódca „Łastiwka”. Batalię tę możemy potraktować jako rozbitcie oddziału, po którym pozostali żołnierze zostali wcieleni do oddziału „Udarnyk”-4, a część z nich zdezerterowała.

⁴⁷ Tamże, Dowództwo 9. Drezdeńskiej Dywizji Piechoty, sygn. IV.521.9.91, Meldunek zwiadowczy nr 33 z 05.06.1947 r., k. 56-57. Dane dotyczące ofiar nie były pełne. Uściślenia znalazły się w innym meldunku zwiadowczym: „We wczorajszym meldunku podano niewłaściwą ilość zabitych banderowców przez 1. pp. dlatego informacja źle została nadana przez telefon. Właściwie zostało zabitych w dniu wczorajszym z bandy «Łastiwka» przez 1. pp. 14 bandytów, a dwóch wzięto do niewoli. Wśród zabitych znajduje się ostatni czotowy w/w sotni pseudonim «Zimnyj», tamże, Meldunek zwiadowczy nr 35 z dnia 07.06.1947 r., s. 61.

⁴⁸ E. Misiało, *Akcja „Wisła”*..., s. 1160.

⁴⁹ CAW, Dowództwo 8. Dywizji Piechoty, sygn. IV.521.8.58, Meldunek bojowy nr 10 z 10.1.1947 r., k. 24.

⁵⁰ Tamże, sygn. IV.521.8.20, Meldunek nr 39 z 14.04.1947 r., k. 143.

⁵¹ Tamże, sygn. IV.521.8.13, Biuletyn Informacyjny nr 005 z 02.07.1947 r., s. 195.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Oddział w Rzeszowie, 051/320; 072/1, t. 63
 Centralne Archiwum Wojskowe
 Dowództwo 9. Drezdeńskiej Dywizji Piechoty, sygn. IV. 521.9.103
 Dowództwo 9. Drezdeńskiej Dywizji Piechoty, sygn. IV.521.9.91
 Dowództwo 8. Dywizji Piechoty, sygn. IV.521.8.13; IV.521.8.20; IV.521.8.58

Opracowania naukowe

- Blum I., *Udział Wojska Polskiego w walce o utrwalenie władzy ludowej. Walki z bandami UPA*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1959, nr 1
 Gerhard J., *Dalsze szczegóły walki z bandami UPA i WIN na południowo-wschodnim obszarze Polski*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1959, nr 4
 Huk B., *Utworzenie Nadrejonu „Chłodny Jar” oraz 2. Batalionu Przemyskiego UPA na terenie Kraju Zakerzońskiego OUN w 1945 r.*, „Biuletyn Ukrainoznawczy” 2007
 Iwanyk M., Bochno M., *Bastion i Baturyn UPA i podziemna administracja OUN w jarosławskim, lubelskim, i tomaszowskim w latach 1944-1947*, Toronto-Lwów 2012
 Kos M., *Tysowa 1626-1945. Istorija sela*, Sambir 2004
 Mirczuk P., *Ukraińska Powstańska Armija 1942-1952*, München 1953
 Misiło E., *Akcja „Wisła”. Dokumenty i materiały*, Warszawa 2013
 Motyka G., *Tak było w Bieszczadach. Walki polsko-ukraińskie 1943-1948*, Warszawa 1999
Litopys UPA, t. 33: *Taktycznyj widtynok UPA 26-yy „Lemko”: Lemkiwszczyzna i Peremyszczyzna (Dokumenty i materiały)*, red. P.J. Poticznyj, I. Łyko, Toronto-Lwów 2001
 Rzepski S., *Udział 8. Dywizji Piechoty w walce z bandami UPA w latach 1945-1947*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1969, nr 2
 Sodol P., *Ukraińska Powstańcza Armija, 1943-49. Dowidnyk druhyj*, New York 1995
 Szcześniak A., Szota W.Z., *Droga do nikąd. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i jej likwidacja w Polsce*, Warszawa 1973
 Szota W.Z., *Zarys rozwoju OUN-UPA*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1963, nr 1
 Zapałowski A., *Granica w ogniu. 35. Przemyska Komenda odcinka WOP w działaniach przeciw OUN i UPA w latach 1945-1948*, Warszawa 2016

Summary

The organisational structure of Ukrainian Insurgent Army sotnya commanded by Hryhorij Jankiwski „Lastivka” (1945–1947)

The article is devoted to one of the UPA units “Udarnyk”-7 (translated as “Bomber”-7) commonly called “Lastivka” after its commander Hryhorij Jankiwski. In the years of 1945-1947, it was one of the Przemysł Kurins of UPA operating in Tactical Sector

26 called “Lemko” which was a part of Military District 6 (“San”). The article presents a biography of Hryhorij Jankiwski (his name has usually been Polonised in literature to sound “Grzegorz Jankowski”) who was born on 18 April 1914 in Cisowa Village in the Ukrainian family of Hryhorij and Maria Jankiwski.

The material shows the process of establishing the “Udarnyk”-7 unit, its organizational structure, the biography of its commander, the end of the UPA sotnya and the circumstances of the death of the sotnya’s commander Hryhorij Jankiwski on 4 June 1947 in the battle of Krajna against the Polish Army. Those events explain the reasons why sotnya “Udarnyk”-7 joined sotnya “Udarnyk”-4 commanded by Włodzimierz Szczygielski called “Burlaki”.

